

<https://doi.org/10.34768/fp2021a4>

Małgorzata Dawidziak-Kładoczna
Uniwersytet Wrocławski

SCHETYNOWKĄ DO JAROSZEWICZÓWKI NA PALIKOTÓWKĘ ZA KURONIÓWKĘ. RZECZOWNIKI Z SUFIKSEM -ÓWKA MOTYWOWANE NAZWISKAMI POLITYKÓW

Bogaty dorobek polskiej onomastyki wskazuje na to, że nazwy własne, w tym antroponimy często są derywowane od nazw pospolitych. W polszczyźnie produktywne, choć stosunkowo nowe¹, jest również tworzenie wyrazów pospolitych motywowanych nazwiskami lub imionami. Takie formacje noszą nazwę *eponimów* lub *antroponimów*². We współczesnej komunikacji, zwłaszcza politycznej, obserwuje się zjawisko tworzenia rzeczowników, czasowników i przymiotników, których podstawę stanowią nazwiska polityków lub osób znanych publicznie i związanych z polityką. Od antroponimów urabia się nie tylko nazwy pospolite, ale również inne nazwy własne, na przykład przezwiska³.

W niniejszej pracy ograniczę się do omówienia rzeczowników motywowanych nazwiskiem polityka (ewentualnie imieniem lub nazwiskiem króla) powstałych w procesie sufiksacji przez dodanie przyrostka *-ówka*⁴. Gdyby przyjąć bardzo szerokie rozumienie uniwerbizacji (np. za Danutą Buttler⁵), wiele z nich można by zaliczyć do klasy uniwerbizmów. Proces uniwerbizacji tych jednostek jest realizowany przez substancywizację atrybutów, które w wyrażeniu wielowyrazowym charakteryzują jego podstawę⁶. Formacje te powstają zatem jako rezultat usuwania struktur złożonych i dążenia do ekonomizacji wysiłku językowego. Warto jednak zaznaczyć, że choć zgromadzone przykłady zastępują określenia wielowyrazowe, to jednak nie zawsze derywat powstaje

1 Zdaniem Agnieszki Piel (*Osobowe nomina propria jako podstawy słotwórcze derywatów*, „Poradnik Językowy” 2001, nr 8), zasób tego typu formacji w staropolszczyźnie ograniczał się do 3 leksemów, z kolei w słowniku Lindego znajduje się 40 takich jednostek (*ibidem*). Tego typu formacje żywotność rozpoczęły dopiero w polszczyźnie dwudziestowiecznej (*ibidem*, s. 37). Trzeba tu jednak koniecznie dodać, że większość rzeczowników pospolitych urobionych współcześnie od nazw osobowych również nie została odnotowana w słownikach (por. W. Chlebda, *Cheops prozy, Pćim i balceroid... Derywaty nazw własnych a leksykografia*, „Poradnik Językowy” 1995, nr 2, s. 11-21).

2 Por. M. Doroszkiewicz, *Apelatywacja antroponimów w polskich i rosyjskich gwarach środowisk dewiacyjnych*, „Slavica Wratislaviensia” 1992 (LXXIV).

3 Por. E. Grodziński, *Zarys ogólnej teorii imion własnych*, Warszawa 1973, s. 12-14.

4 O innych formacjach motywowanych nazwiskami polityków zob. w: M. Dawidziak-Kładoczna, *Potencjał słotwórczy nazwisk polityków na przykładzie kategorii nazw abstrakcyjnych cech*, „Oblicza Komunikacji” 2020 (12), s. 139-151; eadem, *Co o politykach mówią ich przezwiska? – na podstawie struktur kontaminacyjnych motywowanych antroponimem i rzeczownikiem pospolitym* (w druku).

5 D. Buttler, *Powojenne innowacje w polskim zasobie słownym*, „Przegląd Humanistyczny” 1978, nr 5.

6 Por. J. Místrík, *Stylistyka*, Bratislava 1985, s. 96.

wyłącznie jako zmiana formy bez zmiany czy modyfikacji znaczenia (jak to ma miejsce w tradycyjnie rozumianej uniwerbizacji). Wątpliwości związane z uznawaniem badanych przeze mnie formacji za uniwerbizmy potwierdza też ich wieloznaczność. Jak podkreśla Danuta Buttler, struktury zuniwerbizowane mają dużą pojemność semantyczną, co wynika z szerokiego znaczenia morfemów, które wchodzi w ich skład. Dzięki temu mają one charakter homonimiczny i istnieje możliwość zastosowania ich w sytuacjach doraźnych⁷.

Analizowane jednostki nie są typowymi nazwami własnymi ani pospolitymi, ponieważ ich znaczenie może zostać właściwie odczytane tylko w odniesieniu do znaczenia fundującego je antroponimu. Funkcjonują one jako derywaty mutacyjne, które wskazują na relację wytworu lub obiektu do agensa. Pełnią one funkcję argumentu i istnieją w relacji do innych argumentów, a nie predykatów⁸.

Derywacja odantroponimiczna jest możliwa, ponieważ podstawa słowotwórcza cechuje się bogatymi konotacjami⁹, czyli dużym potencjałem znaczeniowym¹⁰. Fakultatywne elementy znaczenia aktywizują się w odnazewniczych derywatach słowotwórczych lub w użyciach metaforycznych, które stają się „nośnikami [...] wiedzy, symbolami, które posiadają określone konotacje”¹¹. Można więc stwierdzić, że znaczenia derywatów są zależne od szeroko pojętego kontekstu. Są zatem „rodzajem doświadczenia mentalnego, odnoszącego się do doświadczeń emocjonalnych, fizycznych, społecznych”¹², inaczej mówiąc, „funkcją kontekstu, rozumianego jako zbiór założeń koniecznych do zrozumienia określonej wypowiedzi”¹³. Opis znaczenia derywatu sprowadza się do odtworzenia sposobu, w jaki zjawiskom świata mentalnego (odnoszącego się do rzeczywistości) została nadana nazwa¹⁴.

Żeby zrozumieć badane nazwy, trzeba odwołać się do znaczenia podstawy słowotwórczej, formantu oraz należy przeanalizować kontekst, a także znać realia polityczne, społeczne, gospodarcze, kulturowe itp. Oznacza to, że odbiorca musi wykorzystać

7 Por. D. Buttler, *op. cit.*

8 Por. R. Grzegorzczkowska, J. Puzynina, *Problemy ogólne słowotwórstwa*, [w:] *Morfologia*, red. R. Grzegorzczkowska, R. Laskowski, H. Wróbel, wyd. 3, Warszawa 1999.

9 Są nimi wartości dopełniające ujawniające się nie w każdym użyciu danego wyrazu (por. M. Rutkowski, *Słownik metafor i konotacji nazw własnych*, Olsztyn 2012), inaczej mówiąc, zbiór sądów o denotacji nazwy własnej utrwalony w świadomości społecznej i ujawniający się w języku (zob. C. Kosyl, *Metaforyczne użycie nazw własnych*, [w:] *Z zagadnień współczesnego języka polskiego*, red. M. Szymczak, Wrocław 1978).

10 Por. M. Rutkowski, *op. cit.*, s. 7.

11 *Ibidem*, s. 8.

12 K. Waszakowa, *Kognitywno-komunikacyjne aspekty słowotwórstwa. Wybrane zagadnienia opisu derywacji w języku polskim*, Warszawa 2017, s. 31-32.

13 E. Tabakowska, *Komunikowanie i poznawanie w językoznawstwie*, [w:] *Polonistyka w przebudowie: literaturoznawstwo, wiedza o języku, wiedza o kulturze, edukacja*, red. M. Czermińska i in., Kraków 2005, s. 664.

14 Por. K. Waszakowa, *op. cit.*, s. 48.

swoją wiedzę o świecie oraz konotacjach i ocenach przypisywanych obiektom¹⁵. Tak tę kwestię ujmuje Krystyna Waszakowa: „w danej wypowiedzi [...] mówiący aktywizuje określone domeny i wchodzące w ich skład ramy interpretacyjne, profiluje ich elementy i kategoryzuje, dokonując jednocześnie wyboru odpowiedniej formy językowej”¹⁶.

W poniższym artykule będę analizować derywaty odnazewnicze pojawiające się przede wszystkim w komunikacji internetowej. Będą mnie interesować struktury obszaru (rzeczy), a nie relacji (procesu). Profil nominalny badanych struktur determinuje sufiks *-ówka*. Do językowego znaczenia kompozycjonalnej struktury trzeba jednak jeszcze dodać znaczenie kontekstowe. Zawsze powinno ono być badane w znaczeniu mownym. Ważna tutaj jest zatem dynamika procesu nadawczo-odbiorczego, obszar, ogół okoliczności, w jakich zachodzi zdarzenie¹⁷. W dalszej części artykułu postaram się odpowiedzieć na pytanie, jakie pola semantyczne reprezentują badane jednostki.

Łącznie zgromadziłam 53 derywaty rzeczownikowe, spełniające omawiane wcześniej kryteria. Pochodzą one z następujących źródeł: Narodowego Korpusu Języka Polskiego (<http://nkjp.pl/>), publikacji poświęconych problemom derywacji¹⁸, przede wszystkim jednak z zasobów internetowych.

*

Rzeczowniki motywowane nazwiskiem polityka (ewentualnie imieniem króla) tworzone za pomocą sufiksu *-ówka* nie są klasą wyrazów zupełnie nowych w polszczyźnie. Już w *Słowniku języka polskiego* pod redakcją Witolda Doroszewskiego (1958-1969) odnotowano bowiem takie wyrazy, jak na przykład *batorówka* 1. ‘rodzaj wysokiej okrągłej czapki z piórem noszonej za czasów króla Stefana Batorego i później’, 2. ‘szabla z czasów króla Stefana Batorego’, *zygmuntówka* 1. ‘szabla z czasów Zygmunta III’, 2. ‘rodzaj ozdobnego marmuru, z którego wykonane są parapety okienne na Wawelu’ i *augustówka* ‘rodzaj szabli lub fuzji wyrabianych w XVIII wieku z cyframi Augusta II i III lub Stanisława Augusta Poniatowskiego’. Inne nienotowane w słowniku Doroszewskiego nazwy szabli motywowane nazwiskiem lub imieniem postaci historycznej to: *kościusz-*

15 Por. *ibidem*, s. 71.

16 *Ibidem*, s. 73.

17 Por. R.W. Langacker, *Wykłady z gramatyki kognitywnej*, red. H. Kardela, Lublin 1995, s. 99.

18 Zob. m.in. E. Badyda, *Słotwórcze sposoby deprecjonowania przeciwnika politycznego na forach internetowych – na przykładzie nazwiska TUSK*, [w:] *Słotwórstwo a media*, red. E. Badyda, J. Maćkiewicz, E. Rogowska-Cybulska, Gdańsk 2011; E. Bogdanowicz, *Nazwy własne jako podstawa kontaminacji (na materiale prasowym)*, [w:] *Nazwy własne w języku, literaturze i kulturze*, red. A. Rygorowicz-Kuźma, K. Rutkowski, Białystok 2019; B. Dereń, *Pochodne nazw własnych w języku i w tekście*, Opole 2005; W. Kopaliński, *Słownik eponimów, czyli wyrazów odmiennych*, Warszawa 1996; A. Piela, *Osobowe nomina propria jako podstawy słotwórcze derywatów*, „Poradnik Językowy” 2001, 8; K. Waszakowa, *Zjawiska uniwersalizacji słotwórczej w tekstach współczesnej polszczyzny*, 2018, <https://ispan.waw.pl/ireteslaw/bitstream/handle/20.500.12528/798/Waszakowa.pdf>; R. Zimny, P. Nowak, *Słownik polszczyzny politycznej po roku 1989*, Warszawa 2009.

kówka ‘szabla z czasów Tadeusza Kościuszki’¹⁹ oraz *janówka* ‘szabla z czasów panowania króla Jana III Sobieskiego’. Z kolei serię nazewniczą nakryć głowy uzupełnia derywat *leninówka* ‘rodzaj czapki z daszkiem, podobnej do tej, jaką nosił Lenin’²⁰.

Ustabilizowany w polszczyźnie jest również rzeczownik *Witosówka* odnoszący się do czterech toponimów: ‘przysiółka wsi Wierzchosławice w woj. małopolskim’, ‘części miejscowości Polik w woj. łódzkim’, ‘części miejscowości Gałkówek-Parcela w woj. łódzkim’ oraz ‘osady w woj. wołyńskim’. Inną nazwą tego typu jest *Radziwiłłówka*, czyli ‘nazwa wsi w woj. podlaskim (pow. siemiatycki)’, motywowana nazwiskiem rodu angażującego się w działalność polityczną, oraz ‘nazwa części wsi Pacanów w woj. świętokrzyskim’. Funkcję toponimu ponadto może pełnić rzeczownik *Korfantówka* – jedna z nazw ‘wzgórza o wysokości 163 m n.p.m. w okolicach Dębogóry koło Kcyni, rezerwatu przyrody i krajobrazu’²¹ (funkcjonuje również jako *Góra Korfantego*, która w okresie zaborów była nazywana *Wzgórzem Bismarcka*).

Omawiany formant jest również wykorzystywany do tworzenia potocznych nazw dróg, które powstały w okresie rządów danego polityka lub z jego inicjatywy. Do tego typu nominacji należy *gierkówka*, która nie jest już odbierana jako neologizm (świadczą o tym notowanie jej w słownikach, m.in. w *Wielkim słowniku języka polskiego*²² oraz NKJP). Funkcjonuje ona w tekstach od kilkudziesięciu lat i wydaje się, że jest dobrze utrwalona w świadomości odbiorców, do czego przyczyniła się stosunkowo duża liczba potwierdzeń tego leksemu w tekstach. Wielu użytkowników polszczyzny do właściwego zrozumienia nazwy *gierkówka* jako ‘dwujezdniowej drogi łączącej Warszawę z Katowicami, zbudowanej w latach 70. XX wieku, kiedy funkcję sekretarza PZPR pełnił Edward Gierek’ nie jest potrzebna znajomość kontekstu, ale przywołanie pewnej wiedzy o świecie. Inaczej jest w przypadku innych derywatów należących do omawianej serii nazewniczej, na przykład *tuskówka*, *nowakówka*, *grabarczykówka*²³, *oleksówka*, *struzikówka*²⁴, które nie są tak bardzo rozpowszechnione jak rzeczownik *gierkówka*. Dopiero kontekst jednoznacznie wskazuje na to, że określają one nazwę drogi. W tek-

19 A. Piel, *op. cit.*, s. 33.

20 *Ibidem*, s. 37.

21 <https://pl.wikipedia.org/wiki/Che%C5%82mianki> [dostęp: 16.11.2020].

22 https://www.wsjp.pl/index.php?id_hasla=69996&ind=o&w_szukaj=gierk%C3%B3wka [dostęp: 24.11.2020].

23 Występuje również w wersji *grabarka*: „ponieważ z ustaleniem ojcostwa może być problem, niewykluczone, że A2 należałoby jakoś uczciwie podzielić. Tylko jak? Z Warszawy wskazujesz na tuskówkę, z tuskówki na nowakówkę, a przed samym Strykowem na grabarkę?” – <https://dziennik-lodzki.pl/tuskowka-nowakowka-czy-grabarka/ar/594593> [dostęp: 9.10.2020].

24 W tej serii nazewniczej mieści się również nazwa *Greiserówka* (*Grajzerówka*) odnosząca się do drogi łączącej Komorniki z Jeziorami w województwie wielkopolskim. Nazwa jest motywowana nazwiskiem Arthura Greisera, niemieckiego nazisty, namiestnika Rzeszy w Kraju Warty. Droga została wybudowana, by umożliwić mu w okresie II wojny światowej dojazd do jego rezydencji, która – podobnie jak droga – nosi nazwę *Greiserówka*. Nominacja ta jest wieloznaczna, odnosi się również do domków myśliwskich zlokalizowanych w Puszczy Noteckiej, a zamieszkiwanych przez Arthura Greisera w czasie polowań, <https://pl.wikipedia.org/wiki/Greiser%C3%B3wka> [dostęp: 15.02.2021].

ście następuje też doprecyzowanie, o który jej odcinek chodzi, co zilustruję dwoma przykładami zawierającymi odpowiednio rzeczowniki *grabarczykówka* i *oleksówka*.

Niemniej jednak to za kadencji Grabarczyka powstało w kraju najwięcej kilometrów autostrad i dróg szybkiego ruchu. Marzyło mu się, aby drogę S74 z Łodzi do Tomaszowa i Kielc nazwano jego nazwiskiem – grabarczykówka w opozycji do gierkówki – krajowej jedyńki wybudowanej za Edwarda Gierka²⁵,

Jeziro Czarne Północne łączy się z jeziorem Czarnym Południowym. Zbiornik ma około 105 ha. Nad samym jeziorem znajduje się leśniczówka Czarne oraz hotel. Dojazd od strony Skórcza tzw. Oleksówką ze względu na to, że w czasach gdy Józef Oleksy był premierem, wybrał się do w/w hotelu na wczasy i od razu wylano na drodze leśnej asfalt²⁶.

Powyższe nazwy odnoszą się do konkretnych odcinków drogi. Ich znaczenie różni się jednak szczegółami. W przypadku *grabarczykówki* motywacją jest nazwisko polityka, ponieważ to jego decyzje przyczyniły się do powstania drogi, jeśli zaś chodzi o *oleksówkę*, to można powiedzieć, że droga powstała dla polityka, którego nazwisko stanowi motywację procesów derywacyjnych. Nieco inny mechanizm nominacyjny związany jest z powstaniem nazw *schetynówka* i *adamczykówka*, które nie odnoszą się do konkretnego odcinka drogi, ale są potocznym określeniem każdej drogi lokalnej, zbudowanej w ramach Narodowego Programu Przebudowy Dróg Lokalnych w latach 2008-2011, gdy ministrem spraw wewnętrznych i administracji był Grzegorz Schetyna, lub Programu Rozwoju Gminnej i Powiatowej Infrastruktury Drogowej na lata 2016-2019 w okresie sprawowania funkcji ministra infrastruktury przez Andrzeja Adamczyka. O tym, że oba rzeczowniki nie odnoszą się do pojedynczego desygnatu, świadczą następujące konteksty: „Nowa schetynówka”. „Nową drogę wyremontowaną w ramach Narodowego Programu Przebudowy Dróg Lokalnych otwarto w Pińczowie”²⁷, „to niewątpliwie historyczny moment. Ostrołęka będzie miała pierwszą w historii »schetynówkę«”²⁸, „większą szansę na dofinansowanie budowy lokalnych dróg będą miały te samorządy, którym przyświecało będzie poprawienie bezpieczeństwa ruchu drogowego. Tak schetynówki zmieniły się w adamczykówki”²⁹. Na marginesie trzeba dodać, że rzeczownik *adamczykówka* może też pełnić funkcję określenia remontu dróg ze środków zagwarantowanych przez ministra Adamczyka. O aktualizacji konkretnego znaczenia decyduje kontekst wypowiedzi, czasem zawiera on wyjaśnienie

25 <https://www.eostroleka.pl/pierwsza-w-historii-8222schetynowka8221-dla-ostroleki,art53419.html> [dostęp: 5.11.2020].

26 <https://opencaching.pl/viewcache.php?wp=OP8JCU> [dostęp: 5.11.2020]. W cytatach stosuję oryginalną pisownię.

27 <https://www.kielce.uw.gov.pl/pl/biuro-prasowe/aktualnosci/3715,Nowa-schetynowka.html> [dostęp: 5.11.2020].

28 <https://www.eostroleka.pl/pierwsza-w-historii-8222schetynowka8221-dla-ostroleki,art53419.html> [dostęp: 5.11.2020].

29 <http://www.brd24.pl/infrastruktura/duza-zmiana-schetynowkach-pieniadze-adamczykowki-uzalezni-one-bezpieczenstwa/> [dostęp: 6.11.2020].

nazwy, na przykład „Bukowno i Wolbrom mają zagwarantowane środki na tzw. »adamczykówki«, czyli remonty traktów dofinansowanych w ramach Programu Rozwoju Gminnej i Powiatowej Infrastruktury Drogowej na lata 2016-2019”³⁰. Serię nazw dróg uzupełnia nazwa *kalembówka*, motywowana nazwiskiem Stanisława Kalemba, ministra rolnictwa i rozwoju wsi w latach 2012-2014.

Nazwisko może być podstawą słowotwórczą nazwy drogi również wtedy, gdy noszący je polityk kojarzy się z drogą w inny sposób, na przykład z powodu częstego jej użytkowania i/lub wypadku, w którym brał udział. Taką motywację można przypisać określeniu drogi krajowej nr 10 – *macierewiczówką*. To tam w styczniu 2017 roku doszło do wypadku drogowego z udziałem samochodu przewożącego Antoniego Macierewicza³¹. Wymienione nazwy dróg motywowane nazwiskiem polityka i utworzone za pomocą sufiksu *-ówka* nie należą do grupy hodonimów³², ponieważ nie są nazwami własnymi i są używane w nieoficjalnej odmianie polszczyzny. Poza tym pisane są małą literą³³.

Nieoficjalny charakter ma też nazwa *struzikówka* odnosząca się do linii kolejowej Warszawa–Płock. Nominacja jest motywowana nazwiskiem Adama Struzika, marszałka województwa mazowieckiego, w którego gestii znajdowały się decyzje związane z tego typu inwestycjami. „Nie da się zbudować linii PO PŁASKIM terenie z Warszawy do Płocka i dalej do Włocławka (tzw. struzikówka). No nie da się!!!”³⁴. Wspomnianą inwestycję internauci wiązali z kampanią wyborczą Struzika, dlatego określali ją również jako kielbasa wyborcza – „Struzikówka z dodatkiem »Sekitówki«”. Rzekoma nazwa dodatku motywowana jest z kolei nazwiskiem Haliny Sekity – szefowej Kolei Mazowieckich.

30 <https://przeglad.olkuski.pl/adamczykowki-dla-bukowna-i-wolbromia/> [dostęp: 6.11.2020].

31 Fakt ten został nagłośniony nie tylko z powodu samej kolizji, ale również dlatego że Antoni Macierewicz pokonywał wówczas drogę między Toruniem (gościł u Tadeusza Rydyka) a Warszawą, do której zmierzał, aby zdążyć na gałę tygodnika „wSieci”, na której Jarosław Kaczyński został ogłoszony Człowiekiem Wolności 2016 r.

32 Hodonim ‘nazwa własna traktu, drogi, ulicy’, <http://onomastyka.uni.lodz.pl/wp-content/uploads/2019/03/Lista-ICOS-kluczowych-terminow-onomastycznych-1.pdf> [dostęp: 27.11.2020].

33 Na marginesie warto dodać, że na wzór tych nazw utworzono rzeczownik *rydzikówka*, odnoszący się do drogi Warszawa–Toruń. Geneza tej nazwy wiąże się z Tadeuszem Rydzykiem, dyrektorem Radia Maryja i telewizji Trwam. Nazwę tę urobili dziennikarze, a jej geneza jest związana z wydarzeniem, które tak zostało opisane na jednym z portali internetowych: „w miniony weekend w toruńskim studiu Telewizji Trwam i Radia Maryja zjawili się Minister Transportu i Budownictwa Jerzy Polaczek oraz Minister Gospodarki Piotr Woźniak. W trakcie audycji do swojej stacji dodzwonił się ojciec Rydzyk, składając zażalenie na stan drogi Warszawa–Toruń, którą dość często podróżuje”, <https://www.motofakty.pl/artypul/jest-gierkowka-bedzie-rydzikowka.html> [dostęp: 17.12.2019]. Nazwa *rydzikówka* odnosi się też do innych instytucji założonych przez redemptorystę, np. do Wyższej Szkoły Kultury Społecznej i Medialnej; „Film [*Zerwany kłos* – M.D.-K.] produkowany przez studentów »Rydzikówki« (taka gra słowna z »Filmówką«) ma profesjonalną wityrynę internetową, dobre trailery, zawodowe fotosy”, <https://jarryjaworski.blogspot.com/2016/01/rydzikowka-uruchamia-kamery.html> [dostęp: 17.12.2019].

34 <https://www.rynek-kolejowy.pl/mobile/linia-podleze--piekielko-ma-powstac-do-2026-roku-81666.html> [dostęp: 23.11.2020].

Kolejną kategorię rzeczowników urobionych od nazwisk polityków za pomocą sufiksu *-ówka* tworzą nazwy świadczeń finansowych: doraźnych zasiłków, na przykład *tuskówka* ‘zapomoga wypłacona poszkodowanym w wyniku nawałnic’, specjalnych funduszy, na przykład *adamczykówka* ‘środki przeznaczone na budowę dróg’ oraz podwyżek płac. Tę ostatnią grupę reprezentują takie nazwy, jak na przykład *wałę-sówka* ‘potoczna nazwa podwyżek płac przeprowadzonych jesienią 1980 r. na podstawie porozumień gdańskich sygnowanych przez Lecha Wałęsę³⁵, *religówka* ‘podwyżka płac w służbie zdrowia uchwalona w czasach, gdy ministrem zdrowia był Zbigniew Religa’ lub *zembalówka* ‘dodatek dla pielęgniarek i położnych przyznany w 2015 roku przez ówczesnego ministra zdrowia Mariana Zembalę³⁶. Oto kontekst ilustrujący użycie jednego z tych derywatów i wskazujący na pole semantyczne, do którego należy: „podwyżkowa ustawa, czyli Religówka uchwalona została po masowych protestach LEKARZY dla podniesienia płac BIAŁEGO personelu”³⁷.

Zdecydowanie najbardziej rozpowszechnioną formacją w tej kategorii jest *kuro-niówka* ‘zasiłek dla bezrobotnych wypłacany w czasach, gdy ministrem pracy i polityki społecznej był Jacek Kuronia’. Z czasem, już po zakończeniu pełnienia funkcji ministra przez Kuronia, *kuroniówka* zaczęła pełnić funkcję potocznego synonimu każdego ‘zasiłku dla bezrobotnych’, a nawet ‘dodatku do pensji lub zasiłku dla najmniej zarabiających’³⁸. O tym, że nazwa weszła do zasobu współczesnej polszczyzny i funkcjonuje również dziś – kilkanaście lat po śmierci Kuronia – świadczą następujące teksty: „Kuroniówka 2020: kiedy się należy zasiłek dla bezrobotnych?”³⁹, „zasiłek dla bezrobotnych, zwany potocznie kuroniówką nie przysługuje wszystkim bezrobotnym [...]. Podpowiadamy, jaka jest wysokość zasiłku dla bezrobotnych w 2020 r. i komu przysługuje”⁴⁰. Omawiana nazwa w latach dziewięćdziesiątych XX wieku była używana też w innych znaczeniach: ‘bon żywnościowy wydawany przez opiekę społeczną’⁴¹ lub pot. ‘bezpłatny posiłek dla ubogich, zwykle zupa, wydawana na ulicy z inicjatywy Jacka Kuronia’. Te i inne cechy definicyjne derywatu *kuroniówka* w omawianym znaczeniu aktualizują się w konkretnych kontekstach, które na ogół precyzują ich motywację słowotwórczą, na przykład „obok kultowego termosu przedmiotem wielu dyskusji stała się kuroniówka. Posiłek ten wydawano w Warszawie dla biednych mieszkańców Pragi-

35 <https://sjp.pl/> [dostęp: 10.01.2020].

36 Nazwa tego dodatku funkcjonuje również pod nazwą: *zembalowe* oraz *dodatek zembalowy*.

37 https://forum.gazeta.pl/forum/w,58,52901859,52901859,W_szpitalu_kazdy_walczy_o_swoje.html?pelna=nie [dostęp: 18.11.2020].

38 Por. A. Piela, *op. cit.*

39 <https://interviewme.pl/blog/zasilek-dla-bezrobotnych-kuroniowka> [dostęp: 9.11.2020].

40 <https://kapitalni.org/pl/artykuly/zasilek-dla-bezrobotnych-komu-przysluguje-kuroniowka> [dostęp: 9.11.2020].

41 A. Piela, *op. cit.*, s. 28.

-Północ. Często była to grochówka wydawana osobiście przez Kuronia⁴², „to bardzo fajna zupa. Boczek, cebula, ziemniaczki, groch, majeranek, kminek. Potem kuroniówka ewoluowała. Mąż odszedł od grochówki w kierunku gulaszowej⁴³”.

W badanym materiale pojawił się również rzeczownik *gowinówka* w co najmniej trzech znaczeniach. Jedno z nich odnosi się do osoby: ‘kobieta wywodząca się z obozu politycznego Jarosława Gowina’ (w tej serii nazewnictwej mieści się też *stalinówka* motywowana nazwiskiem Józefa Stalina), dwa pozostałe są nazwami nawiązującymi do pola semantycznego finansów. Inspiracją do utworzenia derywatu i posługiwania się nim w znaczeniach związanych z ekonomią była wypowiedź pośła Gowina wyemitowana na antenie Radia ZET: „miałem trójkę dzieci na utrzymaniu, studiowały. I słowo honoru, czasami nie starczało do pierwszego⁴⁴. Aby ośmieszyć to stwierdzenie, odbiorcy zaczęli tworzyć memy, które wpisywały się w akcję *Biedny jak Gowin*. To właśnie w jej ramach powstał też rzeczownik *gowinówka*, zdefiniowany jako ‘zasilek dla głodujących posłów⁴⁵. Nie nazywa on jednak rezultatu istniejącego w rzeczywistości pozajęzykowej. Z czasem derywat zaczął się odnosić do stypendium dla doktorantów.

Wiadomo, że rektorom nie tyle chodzi o lgbt, ale żeby się odgryźć pisowi za [...] deformę Gowina w szkolnictwie wyższym i jego „Gowinówkę”, śmiesznie niskie świadczenie dla doktorantów połączone z zakazem pracy zawodowej, lub brakiem jakichkolwiek świadczeń dla pracujących doktorantów nawet na pół etatu⁴⁶.

Identyczny składnik znaczenia dla obu użyć to: ‘bardzo niskie świadczenie finansowe’.

Sufiks *-ówka* jest wykorzystywany nie tylko do tworzenia nazw zasiłków i świadczeń finansowych, ale również odnosi się do ich braku. W tym znaczeniu pojawia się formacja *hausnerówka* motywowana nazwiskiem Jerzego Hausnera, który w rządzie Leszka Millera zajmował się polityką społeczną. Derywat został zdefiniowany przez jednego z internautów w opozycji do *kuroniówki*: „Kuroniówka jest to zasiłek dla bezrobotnych, a Hausnerówka tj. brak zasiłków, rent i niskie głodowe emerytury⁴⁷”.

Z finansami związany jest także rzeczownik *rywinówka*, który tak został wyjaśniony w jednym z tekstów: „17,5 miliona dolarów, czyli tyle, ile Rywin zaproponował

42 Nonsensopedia, wiki, com za: https://www.wsjp.pl/index.php?id_hasla=55369&id_znaczenia=5157757&l=13&ind=0 [dostęp: 9.11.2020].

43 https://www.wysokieobcasy.pl/wysokie-obcasy/1,96856,15167335,Lepiej_goscia_zabic_niz_nie_nakarmic_Rozmowa_z_Joanna.html?disableRedirects=true [dostęp: 9.11.2020].

44 <https://gazetakrakowska.pl/biedny-jak-gowin-memy-z-ministrem-podbijaja-internet/ar/12976334> [dostęp: 10.06.2020].

45 <https://gazetakrakowska.pl/biedny-jak-gowin-memy-z-ministrem-podbijaja-internet/ar/12976334> [dostęp: 10.06.2020].

46 <https://dorzeczy.pl/kraj/115159/szukajace-stanowisko-rektorow-polskich-uczelni-chca-karacz-krytyke-lgbt.html> [dostęp: 9.11.2020].

47 <https://wydarzenia.interia.pl/news-hausner-zostaje,nId,796323#comments4-1> [dostęp: 18.11.2020].

Michnikowi”⁴⁸. Derywat nawiązuje do propozycji korupcyjnej złożonej redaktorowi „Gazety Wyborczej” przez Lwa Rywina i nazywa ściśle określoną kwotę pieniędzy.

Przyrostek *-ówka* w połączeniu z tematem wyrazu będącego nazwiskiem polityka służy też do tworzenia nazw budynków i obiektów, na przykład hoteli: *Obiekt Hotelowo-Rekreacyjny Witosówka w Wierzchosławicach*, apartamentu: *Wałęsówka* ‘apartament specjalny w willi Jaskółka w Szklarskiej Porębie’ oraz willi i rezydencji, na przykład *Korfantówka* (znana też jako Willa Paula Frantziocha lub Willa Wojciecha Korfantego) ‘budynek mieszczący się w Katowicach przy ulicy Powstańców 23, którego jednym z właścicieli był Wojciech Korfanty’, *Wałęsówka* ‘willa na poligonie w Wicku Morskim’, *Greiserówka* ‘rezydencja niemieckiego nazisty Arthura Greisera, zlokalizowana nad Jeziorem Góreckim, obecnie siedziba Dyrekcji i Muzeum Przyrodniczego Wielkopolskiego Parku Przyrodniczego’ i *Forsterówka* ‘zespół leśnej kwatery gauleitera i obergruppenführera SS Alberta Forstera położony w Orlu w Gdańsku’⁴⁹. Omawianą serię nazewniczą tworzą jednak przede wszystkim wyrazy motywowane nazwiskami prominentnych polityków PRL-u, zwłaszcza pierwszych sekretarzy PZPR oraz premierów ówczesnych rządów. Do grupy tej można zaliczyć rzeczowniki: *gierkówka* ‘luksusowa willa pierwszego sekretarza Edwarda Gierka w Konewce koło Spały’, *bie-rutówka* ‘willa Claaszena w Sopocie, która po II wojnie światowej została przejęta przez prezydenta Bolesława Bieruta’, *gomułkówka* ‘willa, w której mieszkał Władysław Gomułka, w 1982 przetrzymywany był Lech Wałęsa, obecnie mieści się tam dyrekcja Mazowieckiego Zespołu Parków Narodowych’, *cyrankiewiczówka* ‘willa w Zakopanem, która po II wojnie światowej stała się reprezentacyjną willą rządową, dziś mieści się tam jeden z oddziałów Muzeum Tatrzańskiego’, *ochabówka* ‘willa wybudowana na skarpie Nowego Miasta w Warszawie dla Edwarda Ochabą. W wyniku eksploracji badanego materiału udało się znaleźć trzy obiekty w Polsce, w odniesieniu do których używa się tej samej nazwy *jaroszewiczówka*/Jaroszewiczówka. Mowa tu o: ‘rezydencji w Rudzie Tarnowskiej dla ludzi władzy w PRL-u, m.in. dla premiera Jaroszewicza’, ‘willi w Iwoniczu’, ‘ekskluzywnej chacie dla myśliwych w Mucznm w Bieszczadach, w której przebywali ludzie związani z aparatem władzy PRL-u’. Kilka obiektów nosi też nazwę *kiszczakówka*. Jednym z nich jest leśniczówka: „co do leśniczówki w Ostrowinie – (mówią nań „Kiszczakówka”, bo to stary ośrodek MSW) – to fajnie tam jest”⁵⁰, innym – szpital „Kiszczakówka” („Kiszczakówka, niedokończony od 20 lat pawilon w szpitalu MSWiA w Warszawie, całkowicie zmieniła oblicze. Jest właśnie przygotowywana na

48 <https://www.proz.com/kudoz/polish-to-english/linguistics/1732284-nacechowane-ekspresywnie-okazjonalizmy.html> [dostęp: 30.11.2020].

49 Obiekt obecnie stanowi siedzibę Młodzieżowego Ośrodka Pojednania Polsko-Niemieckiego prowadzonego przez ojców franciszkanów. Zyskał też nową nazwę: Wyspa św. Franciszka, <https://pl.wikipedia.org/wiki/Forster%C3%B3wka> [dostęp: 16.02.2021].

50 <https://nk.pl/szkola/37461/klasa/139/forum/1?p=2> [dostęp: 17.11.2020].

przyjęcie w lutym pierwszych chorych”⁵¹). Użytkownicy języka zwykle wyczuwają potoczny charakter tego typu nazw, o czym świadczą następujące konteksty: „bywali tu najwyżsi prominenci PRL, m.in. premier Józef Cyrankiewicz, stąd potocznie dom nazywano »Cyrankiewiczówką«⁵², »Gierkówka« bo tak potocznie była nazywana rezydencja położona w lasach koło Konewki”⁵³. Z kolei nazwiskiem króla – Stefana Batorego – motywowana jest nazwa pałacu znajdującego się w Grodnie – *Batorówka*, określanego też jako *Pałac Batorego*, *Dom Stefana Batorego*, *Pałac Trybunalski*, *pałac Sapiechów* lub *pałac Brzostowskich*⁵⁴. Istnienie tej licznej serii nazewniczej świadczy o tym, że posiadanie willi przez prominentów PRL-u jest bardzo ważnym składnikiem językowego obrazu tych czasów.

Omawiany mechanizm derywacji został wykorzystany również do utworzenia innych nazw własnych, które mają charakter oficjalny. Mowa o *Palikotówce* – nazwie trunku produkowanego w wytwórni Janusza Palikota, *Wałęsówce* – wódce serwowanej w jednej z gdańskich restauracji oraz o *Misiewiczówce*. Znaczenie i motywacja tego ostatniego wyrazu potwierdza właśnie kontekst: „Firma Bartłomieja Misiewicza, byłego rzecznika prasowego Ministerstwa Obrony Narodowej, wprowadza na rynek wódkę Misiewiczówka”⁵⁵.

Rezultatem derywacji i zastosowania paronomazji (wykorzystania podobieństwa brzmieniowego) jest nieoficjalna nazwa *Ziobrówka*. Rzeczownik jest podobny brzmieniowo do nazwy popularnego alkoholu – żubrówki. *Ziobrówka* nie jest produktem rzeczywiście wytwarzanym, a sygnująca go nazwa ma charakter parodystyczny, podobnie jak cały multimodalny komunikat tworzący etykietę. Nie sposób nie dostrzec tu aluzji do Zbigniewa Ziobry (derywat *ziobrówka* jest bezpośrednio motywowany jego nazwiskiem) i łączących go więzi z braćmi Kaczyńskimi, co sugeruje przymiotnik *kaczy*. Określa on z kolei rzeczownik *jajka*, który wywołuje konotacje nie tylko z kaczką, ale również z alkoholem (‘gęstym likierem z żółtek’) nazywanym adwokatem. Wybór tego ostatniego wyrazu też nie jest przypadkowy – Zbigniew Ziobro jest bowiem z wykształcenia prawnikiem, a jego działalność publiczna jest bezpośrednio związana z prawem. Jeszcze bardziej dwuznaczny, niepozbawiony aluzji i oparty na licznych skojarzeniach jest tekst: „Hit sklepów monopolowych. Składniki: słaby adwokat na kaczych jajach”⁵⁶.

Podobne funkcje pełni nazwa nieistniejącego alkoholu *Tuskówka*, która została utworzona na potrzeby żartów i memów. Wykorzystuje się w nich wieloznaczność

51 https://www.esculap.com/news/104528/Pacjenci_i_duch_Kiszczaka [dostęp: 17.11.2020].

52 <http://www.legendatatr.pl/node/39> [dostęp: 17.11.2020].

53 <https://tomaszowmazowiecki.naszemiasto.pl/slynnna-willa-edwarda-gierka-w-konewce-na-starych-zdjeciach/ar/c1-7747303> [dostęp: 17.11.2020].

54 https://pl.wikipedia.org/wiki/Bator%C3%B3wka_w_Grodnie [dostęp: 27.11.2020].

55 <https://www.wirtualnemedi.pl/artykul/bartlomiej-misiewicz-wodka-misiewiczowka-ile-kosztuje-gdzie-kupic-na-stronie-misiewiczowka-pl> [dostęp: 12.11.2020].

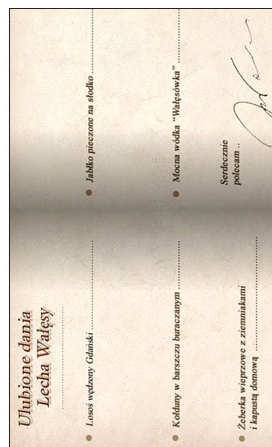
56 <https://www.wykop.pl/link/27507/ziobrowka/> [dostęp: 18.11.2020].

Butelka alkoholu Palikotówka, <http://palikot.pl/wosp-palikotowka/>

Butelka alkoholu Misiewiczówka, <https://winicyjatywa.pl/wodka-misiewiczowka/#>

Menu z nazwą wódki Wałęsówka, <https://www.zomato.com/pl/>

Parodia etykiety butelki z alkoholem Ziobrowka, <https://joemonster.org/mg/show/28742>

Mem zawierający derywat Tuskówka, <https://demotywatory.pl/2853736/Tuskowka>

wyrazów, z których wyłania się jednoznacznie negatywny obraz rządów Donalda Tuska, co potwierdzają teksty werbalne, na przykład „przypis [sic!] na wódkę tuskówkę. Zakorkować pustą butelkę”⁵⁷, a także komunikaty multimodalne. Do omawianego pola semantycznego należą też okazjonalizmy: *balcerowiczówka*, *rostówka*, *lepperówka*, *korwinówka* oraz *dornówka*, motywowane nazwiskami następujących polityków:

57 <https://gohere.pl/p/6cCp/AbFQ/X64c> [dostęp: 8.06.2020].

Leszka Balcerowicza (ministra finansów w latach 1989-1991 oraz 1997-2000), Jacka Rostowskiego (ministra finansów w latach 2007-2013), Andrzeja Leppera (przewodniczącego Samoobrony RP), Janusza Korwin-Mikkego (założyciela i prezesa Unii Polityki Realnej) oraz Ludwika Dorna (polityka związanego do 2007 z braćmi Kaczyńskimi, później sprzeciwiającego się ich polityce).

Nazwą własną jest również *Jurgielówka*, która odnosi się do dwóch desygnatów. Jednym z nich są personalizowane cukierki (typu Krówki) wyborcze przygotowane przez sztab Krzysztofa Jurgieła. Drugim jest konserwa – na jej etykiecie pojawia się logo partii PiS oraz tekst: „zawiera wirus Afrykańskiego Pomoru Świń”. Formacja *Jurgielówka* w zależności od tego, do jakiego desygnatu się odnosi, może służyć pozytywnej prezentacji nosiciela nazwiska, co potwierdza pierwsze z omówionych użyć, lub jego deprecjacji – tak jest w przypadku drugim, w którym użyto nazwy *Jurgielówka* w celach parodystycznych. Stanowi ona aluzję do problemu wirusa afrykańskiego pomoru świń. Kwestię tę próbował rozwiązać minister rolnictwa Krzysztof Jurgiel, ale zaproponowane przez niego metody były nieskuteczne i spotkały się z dużą krytyką⁵⁸.

Pozytywne konotacje ma nazwa drożdżówki – *Radziwiłłówka*, co jest rezultatem umieszczenia jej w odpowiednich kontekstach. Używa się w nich bowiem następujących określeń: *pyszna, zdrowa, akceptowana przez dzieci, obniżona zawartość cukru, smakołyk dla uczniów, wysokie walory organoleptyczne, pożywny, smaczny, innowacyjny*. Oto jak wyjaśniono motywację nazwy w jednym z artykułów, przywołując wyraz z tego samego gniazda słowotwórczego: „akceptacja pomysłu prozdrowotnej drożdżówki i deklaracja wsparcia ze strony obecnego ministra zdrowia Konstantego Radziwiłła zainspirowała inicjatorów do nadania jej znaku towarowego pochodnego od nazwiska ministra – RADZIWIŁŁÓWKA”⁵⁹.

Kolejną serię nazewniczą tworzą nazwy odzieży, w tym nakryć głowy. Poza wspomnianymi już *leninówką* i *batorówką* do grupy tej należy *tuskówka* („chcesz się pocuć jak premier? Zakup na Allegro czapkę, będącą dokładną kopią nakrycia głowy, które nosił Donald Tusk w czasie swojej podróży życia do Machu Picchu! Być może wkrótce cała Polska zacznie nosić tuskówki”⁶⁰) oraz *Oleksówka* ‘nazwa własna kolekcji kaszkie-tów firmy Ascot’. Z pozostałych nazw odzieży należy wymienić *misiewiczówkę*, czyli rodzaj kurtki noszonej przez Bartłomieja Misiewicza.

W zgromadzonym materiale pojawiło się też kilka nazw druków. Mają one charakter obiegowy, na przykład *machnikówka*, ‘potoczne określenie „Gazety Wyborczej”, której redaktorem naczelnym jest Adam Michnik, i *korwinówka* ‘ulotka wyborcza w for-

58 <https://www.fakt.pl/wydarzenia/polityka/za-susze-bute-i-chore-swinie-kulisy-dymisji-jurgieła/cdmjzlx> [dostęp: 16.02.2021].

59 <https://limanowa.in/aktualnosci/w-sklepikach-szkolnych-pojawi-sie-drozdowka-quot-ra-dziwillowka-quot-od-nazwiska-ministra/34770> [dostęp: 20.11.2020].

60 <https://www.wykop.pl/link/122558/czapka-tuskowka-slonce-peru-wlasnie-nadciaga-hit-sezonu/najstarsze/> [dostęp: 4.06.2020].

Cukierki o nazwie Jurgielówka, <https://podlaskie24.pl/artykul/polityka/krzysztof-jurgiel>

Konserwa Jurgielówka, <https://www.audiostereo.pl/topic/2055-brak-humoru-na-forum/page/788/>

Drożdżówka Radziwiłłówka, <https://www.portalspozywczy.pl/zboza/wiadomosci/zdrowa-drozdzowka-juz-gotowa-w-mrirw-zaprezentowano-radziwillowke,138427.html>

mie pocztówki promująca Janusza Korwin-Mikkego, lub pełnią funkcję oficjalnych tytułów. Do tej drugiej grupy można zaliczyć takie nazwy, jak: *Ratajówka* 'oficjalny tytuł gazetki wydawanej w Gimnazjum im. Macieja Rataja w Żmigrodzie' oraz *Korfantówka*, która odnosi się do dwóch desygnatów: 'jednodniówki śląskiej wydanej z okazji Roku Wojciecha Korfantego'⁶¹ i 'czasopisma Instytutu Myśli Polskiej im. Wojciecha Korfantego' (pierwszy numer ukazał się w sierpniu 2020 r.)⁶².

Innym derywatem, w którym wykorzystano sufiks *-ówka*, jest wieloznaczny rzeczownik *giertychówka* 'amnestia maturalna wprowadzona rozporządzeniem ministra

Romana Giertycha w 2006 roku lub świadectwo maturalne uzyskane przez osobę korzystającą z amnestii'⁶³, a także 'ocena pozytywna niższa jednak niż mierny/dopuszczający'. Identyfikacja konkretnego znaczenia tego polisemu możliwa jest tylko dzięki kontekstowi. Oto dwa konteksty, w których użyto omawianego derywatu. W każdym aktualizuje się jego inne znaczenie: „z optymizmem przyjąłem informację o tym, iż

61 <http://www.zghalemba.pl/images/stories/docs/korfantowka.pdf> [dostęp: 16.11.2020].

62 <https://instytutkorfantego.pl/wp-content/uploads/2020/08/KORFANT%C3%93WKA.pdf> [dostęp: 16.11.2020].

63 Zmiana polegała na tym, że zdający, który nie spełnił wymogów zdania egzaminu (np. nie przekroczył progu 30% punktów na egzaminie z trzech przedmiotów obowiązkowych na poziomie podstawowym, tj. z języka polskiego, języka obcego i wybranego przedmiotu oraz dwóch egzaminów ustnych: języka polskiego i języka obcego), zdaje egzamin maturalny pod określonym warunkiem, https://pl.wikipedia.org/wiki/Amnestia_maturalna [dostęp: 17.12.2019].

Wstążka z wyszytym nazwiskiem Kukiz (kukizówka), <http://bezprzesady.com/aktualnosci/rejestracja-pod-pisow-kandydata-na-prezydenta-rp-pawla-kukiza>

Reklama czapki tuskówki, <https://www.sadistic.pl/czapka-tuskowka-vt5927.htm>

część naszej młodzieży, która niestety oblała maturę, nie przyjęła »giertychówek« i postanowiła w normalnym trybie za rok poprawiać maturę⁶⁴, „proponuję zmienić skalę ocen, wprowadzając nowy stopień pozytywny: giertychówkę. Skala ocen byłaby siedmiostopniowa⁶⁵».

Pozostałe formacje są zdecydowanie okazjonalizmami, na przykład *kiszczakówka* ‘sposób myślenia i działania charakterystyczny dla elit PRL-u’, *szumilasówka* ‘stan bałaganu panujący w MEN-ie w okresie, w którym tym resortem kierowała Krystyna Szumilas’, *kopaczówka* ‘część wioski Lasowice Wielkie, w której wybudowano chodnik z funduszy przyznanych przez rząd Ewy Kopacz’, *kukizówka* ‘ozdobna wstążka z wyszytym nazwiskiem Kukiz’ oraz *tuskówka* ‘nazwa przenośnej toalety’ („któż bowiem zechce – wzorem generała Sławoja⁶⁶ – dać swe ukochane imię nowemu toi-toiowi? Czy za potrzebą pójdziemy do eleganckiej tuskówki czy swojskiego kopacza?”)⁶⁷.

Podsumowanie

W grupie 53 derywatów z sufiksem *-ówka* motywowanych nazwiskiem polityka (rządziej imieniem króla) niektóre z formacji mają więcej niż jedno znaczenie (razem potwierdzono 86 znaczeń). Poszczególne znaczenia aktualizują się dopiero w kontekście, który zawiera często objaśnienia, swoiste definicje tych pojęć. Kontekst odgrywa zatem decydującą rolę w zrozumieniu i prawidłowej interpretacji leksemu. Omawiane tu procesy derywacyjne nie są wprawdzie nowością w polszczyźnie, ale to w ostatnich

64 <http://www.forum.wirtualnyknurow.pl/viewtopic.php?t=87&sid=d9b417518a0c3c2d855ca-f7a50173bfd> [dostęp: 13.11.2020].

65 Por. <https://chetkowski.blog.polityka.pl/2006/10/11/od-kuroniozwi-do-giertychowki/> [dostęp: 9.11.2020].

66 Fragment ten zawiera nawiązanie do nazwy *sławojka*. Odnosi się ona do rodzaju ubikacji, którą stanowi niewielka zamykana od wewnątrz budka. Taka konstrukcja przyjęła się w dwudziestoleciu międzywojennym, a jej nazwa pochodzi od nazwiska premiera Felicjana Sławoja-Składkowskiego, który zainicjował akcję poprawy warunków sanitarnych na wsi, <https://pl.wikipedia.org/wiki/S%C5%82awojka> [dostęp: 16.02.2021].

67 <http://www.miastogowna.pl/2010/10/miasto-gowna.html> [dostęp: 8.06.2020].

kilkunastu latach obserwuje się znaczący przyrost tego typu jednostek leksykalnych⁶⁸. Wynika to pewnie z ich potocznego charakteru i możliwości upowszechniania ich za pośrednictwem internetu.

Analizowane derywaty nazywają różne elementy rzeczywistości pozajęzykowej. Większość nazw ma charakter obiegowy, potoczny, ale pojawiają się w tej grupie też nazwy, które należą do zasobu oficjalnych nazw własnych. W badanym materiale można wyróżnić poniższe serie nazewnicze.

1. Nazwy dróg: a) rodzaje dróg: *nowakówka*, *adamczykówka*, *schetynówka*, *kalem-bówka*, b) potoczne (nieoficjalne) nazwy konkretnych odcinków dróg: *gierkówka*, *grabarczykówka*, *nowakówka*, *tuskówka*, *struzikówka*, *oleksówka*, *macierewiczówka*, *greiserówka* (*grajzerówka*), c) nazwy traktów (linii) kolejowych: *struzikówka*, d) nazwy remontu dróg: *adamczykówka*.

2. Nazwy związane z finansami: a) nazwy podwyżek płac: *wałęsówka*, *religówka*, *zembalówka*, b) nazwy zasiłków finansowych: *kuroniówka*, *tuskówka*, *gowinówka*, c) nazwy funduszy: *adamczykówka*, d) nazwy stypendium: *gowinówka*, e) nazwy określonej kwoty pieniężnej: *rywinówka*, f) nazwy bonu: *kuroniówka*, g) nazwy stanu związanego z brakiem zasiłku: *hausnerówka*.

3. Nazwy alkoholu: *Palikotówka*, *Misiewiczówka*, *Wałęsówka*, *Tuskówka*, *Ziobrówka*, *balcerowiczówka*, *rostówka*, *lepperówka*, *korwinówka* oraz *dornówka*.

4. Nazwy elementów odzieży: a) rodzajów czapek: *tuskówka*, *leninówka*, *batorówka*, b) rodzaju kurtki: *misiewiczówka*, c) nazwa własna kolekcji kaszkietów: *Oleksówka*.

5. Nazwy druków: a) potoczne określenia czasopisma: *micchnikówka*, b) potoczne określenie ulotki wyborczej: *korwinówka*, c) tytuł czasopisma: „*Ratajówka*”, „*Korfantówka*”, d) tytuł jednodniówki: *Korfantówka*.

6. Nazwy budynków: a) willi, rezydencji i leśniczówek: *Korfantówka*, *Wałęsówka*, *Greiserówka*, *Forsterówka*, *bierutówka*, *gomułówka*, *cyrankiewiczówka*, *ochabówka*, *Jaroszewiczówka*, *gierkówka*, *kiszczakówka*, b) apartamentu: *Wałęsówka*, c) hotelu: *Witosówka*, d) pałacu: *Batorówka*.

7. Nazwy potraw i produktów spożywczych: *kuroniówka*, *Jurgielówka*, *Radziwiłłówka*, *Struzikówka*.

8. Toponimy oficjalne: *Korfantówka* (nazwa wzgórza), *Radziwiłłówka* (nazwa wsi i nazwa części wsi), *Witosówka* (cztery nazwy miejscowości lub części miejscowości) i obiegowe – *kopaczówka* (nazwa części wsi).

9. Dawniej ten typ był produktywny również w odniesieniu do nazw broni: *zygmuntówka*, *janówka*, *augustówka*, *batorówka*, *kościuszkówka*.

68 W pracy Dereń (*op. cit.*) odnotowano tylko 3 takie jednostki leksykalne: *wałęsówka*, *kuroniówka*, „*ochabówka*” (inna rzecz, że w opracowaniu tym brakuje wyrazów, które z pewnością były znane i używane na początku XXI w.).

Poza tym pojawiają się nazwy, które nie tworzą serii nazewniczych. W tej grupie znajdują się nazwy odnoszące się do: a) przenośnej toalety: *tuskówka*, b) szpitala: *Kiszczakówka*, c) ozdobnej wstążki: *kukizówka*, d) rodzaju marmuru: *zygmuntówka*, e) osoby: *gowinówka*, *stalinówka*, e) stopnia w skali oceny szkolnej i amnestii maturalnej: *giertychówka*, f) stanu bałaganu: *szumilasówka*, g) sposobu myślenia i działania charakterystycznego dla elit PRL-u: *kiszczakówka*.

Jak sugerowałam we wstępie, nie zawsze łatwo jest stwierdzić, które z analizowanych nazw należą do kategorii propriów, a które do kategorii apelatywów. Wydaje się, że większość przedstawionej leksyki funkcjonuje jako nazwy pospolite, mające na ogół charakter nazw obiegowych, nieoficjalnych. Pojawiły się również nazwy własne. Należą do nich przede wszystkim toponimy oraz tytuły czasopism, a także niektóre nazwy alkoholi, produktów spożywczych, hoteli i willi. Część omówionego słownictwa funkcjonuje na granicy apelatywów i propriów. Można tu obserwować chociażby wahania w zakresie pisowni, co w dużej mierze dotyczy nazw rezydencji i leśniczówek, na przykład *cyrankiewiczówka/Cyrankiewiczówka*.

Z powyższego zestawienia wynika, że najwięcej znaczeń mają takie derywaty, jak na przykład *tuskówka*, *korfantówka*, *wałęsówka* i *kuronówka*. Mogą one należeć zarówno do kategorii nazw pospolitych, jak i oficjalnych lub obiegowych nazw własnych. Praktyka ortograficzna wskazuje na to, że w ich pisowni może być używana mała albo wielka litera i ewentualnie cudzysłów.

Przeprowadzona klasyfikacja może przyczynić się do zbadania językowego obrazu świata polityki, zwłaszcza że analizowane derywaty nie nazywają pewne elementy rzeczywistości, ale również są nośnikami ocen tych elementów albo wręcz narzędziem do ich kreowania. Większość tych derywatów cechuje się jakimś ładunkiem emocjonalnym – pozytywnym lub negatywnym, który przenosi się na nosiciela nazwiska stanowiącego podstawę słowotwórczą.

LITERATURA CYTOWANA

- Badyda E., *Słowotwórcze sposoby deprecjonowania przeciwnika politycznego na forach internetowych – na przykładzie nazwiska TUSK*, [w:] *Słowotwórstwo a media*, red. E. Badyda, J. Maćkiewicz, E. Rogowska-Cybulska, Gdańsk 2011.
- Bogdanowicz E., *Nazwy własne jako podstawa kontaminacji (na materiale prasowym)*, [w:] *Nazwy własne w języku, literaturze i kulturze*, red. A. Rygorowicz-Kuźma, K. Rutkowski, Białystok 2019.
- Buttler D., *Powojenne innowacje w polskim zasobie słownym*, „Przegląd Humanistyczny” 1978, nr 5.
- Buttler D., *Tendencje rozwojowe w zasobie słownym powojennej polszczyzny*, [w:] *Współczesna polszczyzna. Wybór zagadnień*, red. H. Kurkowska, Warszawa 1981.
- Chlebda W., *Cheops prozy, Pcm i balceroid... Derywaty nazw własnych a leksykografia*, „Poradnik Językowy” 1995, nr 2.
- Dawidziak-Kładoczna M., *Co o politykach mówią ich przezwiska? – na podstawie struktur kontaminacyjnych motywowanych antroponimem i rzeczownikami pospolitym (w druku)*.
- Dawidziak-Kładoczna M., *Potencjał słowotwórczy nazwisk polityków na przykładzie kategorii nazw abstrakcyjnych cech*, „Oblicza Komunikacji” 2020, nr 12.

- Dereń B., *Pochodne nazw własnych w języku i w tekście*, Opole 2005.
- Doroszewski W. (red.), *Słownik języka polskiego*, t. 1-11, Warszawa 1958-1969.
- Doroszkiewicz M., *Apelatywacja antropimów w polskich i rosyjskich gwarach środowisk dewiacyjnych*, „Slavica Wratislaviensia” 1992 (LXXIV).
- Grodziński E., *Zarys ogólnej teorii imion własnych*, Warszawa 1973.
- Grzegorzczkowska R., Puzynina J., *Problemy ogólne słowotwórstwa*, [w:] *Morfologia*, red. R. Grzegorzczkowska, R. Laskowski, H. Wróbel, wyd. 3, Warszawa 1999.
- Kopaliński W., *Słownik eponimów, czyli wyrazów odimiennych*, Warszawa 1996.
- Kosyl C., *Metaforyczne użycie nazw własnych*, [w:] *Z zagadnień współczesnego języka polskiego*, red. M. Szymczak, Wrocław 1978.
- Langacker R.W., *Wykłady z gramatyki kognitywnej*, red. H. Kardela, Lublin 1995.
- Mistrik J., *Stylistyka*, Bratislava 1985.
- Narodowy Korpus Języka Polskiego, <http://nkjp.pl/>.
- Piela A., *Osobowe nomina propria jako podstawy słowotwórcze derywatów*, „Poradnik Językowy” 2001, 8.
- Rutkowski M., *Słownik metafor i konotacji nazw własnych*, Olsztyn 2012.
- Tabakowska E., *Komunikowanie i poznawanie w językoznawstwie*, [w:] *Polonistyka w przebudowie: literaturoznawstwo, wiedza o języku, wiedza o kulturze, edukacja*, red. M. Czermińska i in., Kraków 2005.
- Waszakowa K., *Kognitywno-komunikacyjne aspekty słowotwórstwa. Wybrane zagadnienia opisu derywacji w języku polskim*, Warszawa 2017.
- Waszakowa K., *Zjawiska uniwersalizacji słowotwórczej w tekstach współczesnej polszczyzny*, 2018, <https://ispan.waw.pl/ireteslaw/bitstream/handle/20.500.12528/798/Wszakowa.pdf>.
- Zimny R., Nowak P., *Słownik polszczyzny politycznej po roku 1989*, Warszawa 2009.

**Schetyńówką do jaroszewiczówki na Palikotówkę za kuroniówkę.
Rzeczowniki z sufiksem -ówka motywowane nazwiskami polityków**

STRESZCZENIE: W artykule podejmuję problemy derywatów utworzonych za pomocą sufiksu *-ówka* motywowanych nazwiskiem polityka. Łącznie zgromadziłam 53 takie jednostki, które zostały poświadczony w 86 znaczeniach. Reprezentują one różne kategorie, między innymi nazwy dróg (*gierkówka*, *schetyńówka*), willi (*cyrankiewiczówka*, *jaroszewiczówka*), kwot finansowych (*wałęsówka*, *religówka*), alkoholi (*Palikotówka*, *Misiewiczówka*) i nazwy broni (*batorówka*, *kościuszkówka*). Najwięcej znaczeń mają takie formacje, jak: *tuskówka*, *korfantówka* i *kuroniówka*. Popularność tego zabiegu jest rezultatem bogatych konotacji, jakie mają podstawy słowotwórcze. Znaczenia derywatów są zatem zależne od wiedzy oraz od szeroko pojętego kontekstu.

SŁOWA KLUCZOWE: słowotwórstwo – derywaty odnazewnicze – konotacje – nazwiska polityków

**Schetyńówką do jaroszewiczówki na Palikotówkę za kuroniówkę.
Nouns with the suffix -ówka motivated by the names of politicians**

SUMMARY: In this article, I deal with derivatives created with the suffix *-ówka*, motivated by the name of a politician. In total, I collected 53 such units. They were confirmed in 86 meanings. They represent various categories, including names of the roads (*gierkówka*, *schetyńówka*), villas (*cyrankiewiczówka*, *jaroszewiczówka*), financial amounts (*wałęsówka*, *religówka*), alcoholic beverages (*Palikotówka*, *Misiewiczówka*) and names of weapons (*batorówka*, *kościuszkówka*). The most meaningful formations are: *tuskówka*, *korfantówka* and *kuroniówka*. The popularity of this confluence is the result of the rich connotations possessed by word-formation bases. Therefore, the meanings of derivatives depend on knowledge and the broadly understood context.

KEYWORDS: word-formation – derivatives from surnames – connotations – names of politicians